heid aan het gezag Gods en de drang, die er leeft in de ziel. De eisch van de wet, de woorden van Het Gezag, de taal van onzen Koning, die gehoorzaamheid vraagt, is evenwel juist het groote paedagogisch middel, opdat wij zouden leeren kennen: ellende, verlossing en: dankbaarheid — dat is goede werken.

Van de gehoorzaamheid aan dit Gezag nu wil geen enkele humanistische richting weten.

En hoe mooi het alles ook klinken moge — zoodra dit element uit de opvoeding en uit de theorie omtrent de opvoeding is verdwenen, is het gereformeerd, we kunnen wel zeggen, het specifiek christelijk karakter der opvoeding weg.

Bovendien komt dan heel het paedagogisch gebouw wankel te staan.

Immers waaraan ontleent dan de opvoeder zijn gezag? En wanneer de gezagsvraag is te stellen — kan dan wel iemand werkelijk opvoeder zijn? En hoe zal er dan stuur aan 't leven gegeven worden?

Want dat goede, dat, natuurlijk, van binnen uitkomt, is van zulk een karakter, dat de wereld er mee ondergaat in vreeselijker katastrofe dan Sodoms val eens was.

J. W.

KERKELIJK LEVEN.

Prof. Haitjema's Kuyperophobie.

Het zou interessant zijn om na Calvijn en Junius nog onze beste Gereformeerde theologen uit den bloeitijd van het Calvinisme contra Prof. Haitjema te laten optreden.

Bij hen zijn frappante uitspraken te vinden, welke Prof. Haitjema geheel en al in het ongelijk stellen.

Mocht het wenschelijk blijken, dan hopen wij ook dit materiaal aan te spreken.

Voorloopig houden wij het in portefeuille.

Immers, wij mogen van het geduld onzer lezers niet te veel vergen.

Reeds weken lang hielden wij ons met Prof. Haitjema's artikel bezig.

Er moet ook eens een eind aan komen.

Toch moet noodzakelijk nog op één ding gewezen.

Daartoe diene dan dit slotartikel.

Prof. Haitjema is, wij wezen er bij vroegere gelegenheden reeds op, toen Assen zelfs nog niet in het zicht was, lijdende aan Kuyperophobie ofte wel Kuyper-vrees.

Hij moge de „vrees" weinig „koninklijk" achten, zijn theologisch standpunt wordt in niet geringe mate door vrees, n.l. de genoemde Kuyper-vrees, beheerscht.

En wij meenen niet mis te tasten, wanneer wij daarin de psychologische verklaring vinden, waarom hij zich als een zulk een toegewijden schildknaap van Barth doet kennen.

Kuyper heeft zulk een groote beteekenis gehad voor de herleving van het Calvinisme en de Gereformeerde dogmatiek, dat zonder hem ook de Confessioneelen het niet tot het peil van gereformeerdheid zouden hebben gebracht, waarop zij nu staan.

Hoedemaker, de Schokkings en andere kopstukken, zijn in dogmaticis van Kuyper afhankelijk.

Maar om het kerkelijk konflikt van 1886 schamen vele leiders der Confessioneelen zich, er voor uit te komen, dat zij sterk den invloed van Kuyper hebben ondergaan.

Onder hen staan Ds Lingbeek, de beide Doctores Kromsigt en Prof. Haitjema vooraan.

Hun voornaamste Gereformeerde denkbeelden danken zij aan Kuyper.

Maar zij trachten door een grootendeels onbewuste mystificatie aan den klem van dit feit te ontkomen.

Zij doen alsof zij geheel zelfstandig tot hun Gereformeerd inzicht zijn gekomen.

Zij kunnen schier Kuyper's naam niet noemen of zij haasten zich er bij te voegen, dat zij het met hem niet eens zijn.

Het ergste wat hen overkomen kan is, dat men hen van Kuyperianisme verdenkt.

Gelijk Kloosterbalsem, Pinkpillen en dergelijke middelen heeten tegen zoowat alle kwalen, zoo is Kuyper voor hen de oorzaak van de meeste kerkelijke kwalen, waaraan de Gereformeerden in ons land lijden.

Zonder Kuyper-bestrijding zou een blad als „De Gereformeerde Kerk" een permanent tekort aan kopje hebben.

Jaar in jaar uit, week aan week is de grootste ruimte van dat blad ingenomen door artikelen, die Kuyper voorstellen als den beroerder van Israël.

Dat deze lektuur den lezers niet vervoelt, of althans niet genoeg vervoelt om het blad te doen verkwijnen, is het schitterendste getuigenis, dat Kuyper een geweldige figuur is geweest, van wie zij maar niet kunnen loskomen, hoe gaarne zij dit ook zouden willen.

Prof. Haitjema kan zelfs in zijn artikel over „De Asser Synode en het Schriftgezag" van Kuyper niet zwijgen.

„Kuyper heeft het gedaan", dat is onder al zijn argumenten de klap op de vuurpijl.

De genialiteit van Kuyper ontkent hij niet.

Dat zou trouwens moeilijk gaan.

Deed hij het, dan zou hij den wind van voren krijgen, niet het eerst van de Gereformeerden, maar van een massa andersdenkenden.

Hij zou gestriemd worden om zijn kleinzieligheid.

Daarvoor wacht hij zich dan ook.

Maar hij exploiteert de genialiteit van Kuyper toch ten voordeele van eigen parochie.

Dit kunststuk speelt hij klaar op de volgende manier: omdat Kuyper zoo geniaal is, daarom is zijn werk zoo uiterst gevaarlijk geweest.

Kuyper heeft de Gereformeerde Kerken in Assen ten val gebracht.

Of om Prof. Haitjema's eigen woorden te gebruiken: „Toch — en nu tast ik naar den diepsten grond voor den droeven afloop van het Geelkerkenproces — is Kuyper zelf door zijn werken, en vooral, door zijn principieel beredeneeren van zijn werken, niet onschuldig aan deze geestesgesteldheid van het Assensch Calvinisme".

Niet onschuldig — dat is om zijn negativiteit tamelijk zwak uitgedrukt.

Maar Prof. Haitjema zal dit nu in positieven zin flink aandikken. „Hij heeft wind gezaaid, — de storm moet geoogst worden."

Het is dus Kuypers schuld.

Hij heeft het wind-zaad uitgestrooid.

Hinc illae lacrimae — ziedaar de oorzaak van al die tranen, die er om Assen zijn geschreid.

„De wind, die Kuyper zaaide, was aanvankelijk zoo frisch, zoo opklarend, zoo stalend tot beslistheid tegenover de slapheid van liberalisme en „verlicht" Christendom in de 19e eeuw. Doch de storm, die is losgebroken op de Gereformeerd-kerkelijke erve van den jongsten tijd is vernielend; neerwerpend ook wat eigen hand eerst moeizaam gebouwd had; ontwrichtend zelfs de belijdenis, waarvoor de vaderen goed en bloed hadden veil gehad."

Het is weer eenige maanden geleden, dat Prof. Haitjema zoo sprak en schreef.

Zou hij het nu nog durven volhouden, dat er te Assen een vernielende storm is losgebroken?

Hij zal het verloop van het schisma wel hebben gevolgd.

Meent hij het nu nog, dat door de besluiten van Assen onze kerken zoo deerlijk gehavend zijn?

Of staat Prof. Haitjema misschien met vergrootglazen voor de oogen op en gaat hij er mee naar bed?

In dat geval zou er met hem niet te redeneeren zijn over deze kwestie.

Reeds meermalen hebben wij geschreven, dat iedere broeder, die van ons heengaat en toch bij ons hoort, er een te veel is en dat wij zijn afscheiding betreuren.

Maar in gemoede gesproken — is het schisma in zijn geheel genomen gelukkig niet een schisma „in zakformaat" (om een geliefde schismatieke uitdrukking te bezigen) gebleken?

Heeft de Heere in Zijn genade niet juist een groote scheuring verhoed?

Moet Prof. Haitjema thans niet op zijn overdrijving terugkomen?

Doch laat hij dan meteen een onjuistheid terugnemen en wel deze, dat de „storm" van Assen zou hebben ontwricht „zelfs de belijdenis, waarvoor de vaderen goed en bloed hadden veil gehad".

Waarom met het „goed en bloed" der vaderen toch zoo uit den treure gesold?

Prof. Haitjema heeft pogen te bewijzen, dat te Assen de belijdenis was ontwricht.

Maar gelijk wij aantoonden, vond hij voor die bewijzen noch steun in de Schrift noch bij de „vaderen".

Zijn bewijzen waren reclame-ballonnetjes en er was niet eens een Kuyper-wind, doch slechts een klein zuchtje toe noodig om het eindje garen, dat het kind in de hand houdt, door te breken en ze de lucht in te laten vliegen.

De „vaderen" vielen Prof. Haitjema jammerlijk af en Assen bij.

Heusch, voor de belijdenis van Prof. Haitjema zouden zij „goed en bloed" niet hebben veil gehad.

Maar Prof. Haitjema is over Kuyper nog niet uitgepraat.

„Uit het land van de wereldsche cultuur neemt de reformator van den eeredienst licht te veel mede. Was Dr Kuyper niet zulk een geweldig reformator, die het land der „Aufklärungs"-cultuur had verlaten met veel meer, dan hij in den dienst van zijn God en tot uitbouw van een Calvinistische wereld- en levensbeschouwing gebruiken kon? Deed hij de „verlichtings"-wijsbegeerte niet te groote eer aan, door zijn anti-revolutionaire staatkunde zóó uit te werken, dat de Christen voluit zich stellen mocht op den bodem der nuchtere werkelijkheid, mede uit hoofde van de eischen der praktijk? Was daarmede niet aan de beginselen van de verlichtingswijsbegeerte het eeresalut gebracht, daar toch die beginselen de werkelijkheid zóó hadden doen worden als zij zich in Kuyper's dagen voordeed?"

Van dit getuigenis omtrent Kuyper geldt het: zooveel regels, zooveel misverstanden.

Toch zullen we er geen artikelen aan besteden om te trachten ze uit den weg te ruimen.

Wij vreezen, dat het toch niet zou baten.

Prof. Haitjema is nu eenmaal door Kuyper-angst bevangen en in een angstoestand is de waarneming nooit zuiver, ziet men de dingen vergroot en verdraaid.

Wij vragen alleen: welke theoloog in Nederland uit de vorige eeuw heeft de „Aufklärung", het rationalisme vuriger bevochten dan Kuyper?

Weet Prof. Haitjema niet, dat Kuyper voor ons volk de profeet der antithese is geweest?

Weet hij niet, dat juist Kuyper de idee van de „tweeërlei wetenschap" in de vorige eeuw op de dagorde heeft geplaatst?

Wat doet angst toch een enormiteiten schrijven!

En dan die „bodem der nuchtere werkelijkheid", waarop Kuyper zich stelde!

Wat wil Prof. Haitjema toch?

Had Kuyper zich dan moeten stellen op den bodem van een onnuchtere, van een dronken werkelijkheid?

Of misschien op den bodem van een nuchtere onwerkelijkheid?

Of anders op den bodem van een onnuchtere onwerkelijkheid?

Tusschen een van deze drie onmogelijke mogelijkheden zal toch een keuze moeten worden gedaan!

Maar welke van deze drie bodems hij voor zichzelf ook heeft gekozen, wij zouden ons niet gaarne naast hem plaatsen.

Want zij zijn nog broozer dan de dunne ijsvliesjes, waarmee onze kwakkelwinter hier en daar voor een dag of wat het water heeft gestremd.

Men wage zich op den bodem van Prof. Haitjema niet, zoo zijn Gereformeerd leven hem lief is!

Daar komen vast en stellig ongelukken van.

Neen, wij houden ons ook in deze aan de Schrift.

Hoe Prof. Haitjema op de nuchterheid smale, de Schrift prijst haar ons aan.

Zijt nuchteren en waakt!

Evenzeer waarschuwt ze ons, dat wij geen „kunstig verdichte fabelen", geen onwerkelijkheid zullen navolgen.

Wij moeten juist de werkelijkheid onder de oogen zien.

Geen konsekwenter werkelijkheidsmensch dan de Gereformeerde.

De „Aufklärung", het rationalisme drong niet tot de werkelijkheid door, gelijk Prof. Haitjema tot onze verbazing schijnt te meenen.

Door de ratio verdichtte zij zich juist één werkelijkheid, maar in wezen was het een onwerkelijkheid.

Prof. Haitjema geeft de „nuchtere werkelijkheid" aan het rationalisme prijs.

Maar wij aarzelen niet het uit te spreken: dat is zonde voor God.

De nuchtere werkelijkheid is onzer.

Wij danken den God en Vader van onzen Heere Jezus Christus, dat Hij ons die door het geloof deed zien.

Het geloof maakt nuchter en houdt nuchter.

Het geloof alleen doet ons ook werkelijkheid van onwerkelijkheid onderscheiden.

Wij aanvaarden door het geloof de volle werkelijkheid, de geestelijke, welke aan onze waarneming is onttrokken, maar ook de zintuiglijk waarneembare.

Ja, ook de zintuiglijk waarneembare!

En daarbij bevinden wij ons in goed gezelschap.

De zintuiglijke waarneembaarheid van de verlossingswerkelijkheid kozen de apostelen tot uitgangspunt van hun prediking.

Hoe geestdriftig schrijft Johannes niet: „Hetgeen van den beginne was, hetgeen wij gehoord hebben, hetgeen wij gezien hebben met onze oogen, hetgeen wij aanschouwd hebben, en onze handen getast hebben van het Woord des levens, hetgeen wij dan gezien en gehoord hebben, dat verkondigen wij u, opdat ook gij met ons gemeenschap zoudt hebben en deze onze gemeenschap ook zij met den Vader en met Zijn Zoon Jezus Christus. En deze dingen schrijven wij u, opdat uw blijdschap vervuld zij."

Maar, indien er geen gelukkige inkonsekwentie tusschen kwam, zou Prof. Haitjema hierover niet met Johannes verblijd kunnen zijn.

Dan zou hij moeten roepen: bah! altijd weer dat zintuiglijk waarneembare.

Doch wij aanbidden de Majesteit Gods, waardoor Hij Zijn Zoon tot de zintuiglijk waarneembare, tot de nuchtere werkelijkheid deed ingaan.

En in deze lijdensweken vooral trekken wij de zintuiglijk waarneembare werkelijkheid, die Christus eens als Man van Smarten bezat en die Hij thans als onze verhoogde Heer in verheerlijking heeft, voor ons.

De zintuiglijk waarneembare werkelijkheid van onzen Heiland is van Zijn geestelijke werkelijkheid niet te scheiden.

Daarin hopen wij te roemen tot het einde toe.

En zou Prof. Haitjema niet mede roemen?

Wij gelooven, dat hij dit gaarne doet.

Doch dan moet hij, wil hij dat met bewustheid en konsekwentie doen, van zijn standpunt af.

Het doet weldadig aan, dat Prof. Haitjema aan het slot van zijn artikel schrijft: „Ik weet, dat hij (n.l. Kuyper) diep genoeg leefde met zijn God en rijk genoeg in genialen geestesaanleg was om ...

Doch deze waardeerende woorden over Kuyper worden ontsierd door wat er op volgt „om te